

TÜRK SOSYALİZMİ TARTIŞMALARI – IV (Ş.S.AYDEMİR)

1 Eylül 2025

Yıldırım Koç

Şevket Süreyya Aydemir, 19 Eylül 1962 tarihinde yayımlanan Yön’de (Sayı 40) yer alan “Sosyal Devlet ve Türk Sosyalizmi” yazısında “Türk Sosyalizmi”nin amaçlarını aşağıdaki şekilde formüle etti:

“Türk sosyalizmi havada bir konu değildir. Dünyanın içinde yaşadığımız çağında ve Türkiye’nin bugünkü siyasî, iktisadî ve sosyal değişmesi içinde ve bütün şartların zorunlu kıldığı bir iş, inşa ve teşkilatlanma nizamıdır. Bu nizam Anayasada yer alan Türk Sosyal devleti anlamı içinde ve onun mihveri etrafında döner. Fakat memleketin tabii ve beşerî bütün zinde kuvvetlerini, köklerini Atatürkçülükten alan bir idealizm etrafında uyandıran ve istikametlendiren geniş ölçüde bir devletçilik nizamıdır ve bir komünizm değildir. Milliyetçi, istiklâlcî bir sosyal harekettir.”

“Türkiye’de, aşırı sınıf farklılaşmaları ve sonunda sınıf kavgaları, hatta sınıf ihtilalleri yerine, bu sınıflar arasındaki keskin çatışmaları önleyecek, ayarlayacak, sosyal bir devletçiliğin, bir Türk sosyalizminin şansı maalesef gittikçe şüpheli bir hal almaktadır. Kabul etmek lazımdır ki bugünkü Türkiye, artık Atatürk devri Türkiyesi değildir. Birbirleriyle çatışan sınıfların sanayi sahasında büyük ölçüde belirmediği, sadece devlet işletmeleri şeklinde de olsa, devletçiliğin 1930’dan sonra iktisadi yapımıza girdiği malumdur. Bir taraftan da bir inkılâp ideolojisi hareketi, daha geniş birdevletçilik anlamının işlenmeye çalışıldığı, büyük sanayi kongreleri, ziraat kongreleri yolu ile iktisadi durumumuzun anlaşılmasına çalışıldığı o devirde ‘imtiyazsız, sınıfsız bir millet’ anlamı, slogan halinde de olsa, bazı ruhları sarıyordu. (...)

“Bir milli kurtuluş hareketi içindeydik. Bir istiklal savaşı geçirmiştik. Bir yarı sömürgelikten kurtulmak çabasıındaydık. Yabancı imtiyazlardan, kapitülasyonlardan henüz kurtuluyorduk. Ne birikmiş sermayemiz, ne para, ne sermaye piyasamız vardı. Ama bütün bir husumet cihanını yenen, son imparatorluğun aşağılık duygularından kurtulan, azınlık, varlıksız, fakat muhayyilesi geniş bir aydınlar ve muzaffer kumandanlar kadrosuna sahiptik. Bu muzaffer kumandanlar kadrosunun en aktif unsurları, sivil devlet hayatında vazifeler almışlardı. Bütün bunların üstünde de bir Mustafa Kemal vardı. Kendini sağa sola vuran, yeni devletin, yeni bir millet nizamının ne olması gerektiğini araştıran, henüz durulmayan, birşeyler yapmak, birşeyler başarmak, iktisadi alanda da Sakaryalar, Dumlupınarlar peşinde koşan bir Mustafa Kemal. Bu yolda hiçbir fikri yadırgamayan, kendine inanan ve kimseden de korkmayan bir Mustafa Kemal.

“Fakat artık bu devir geride kalmıştır. Ona dönemeyiz de. Onun hayatiyetinden, onun sloganlarından kuvvet almak, bir elimiz daima onun elinde olmakla beraber, bugünün dış ve iç gerçeklerine göz yumamayız. Soğukkanlı, realist ve yeni Anayasanın ilkeleri ve sosyal devlet anlayışı içinde ne yapabileceksek, kuvvetleri, fikirleri israf etmeden, o tarafa yönelmek, yeni bir zinde kadroyu yaratmak zorundayız. Bu kadro, Türk sosyalizminin kadrosu olacaktır. Bu kadro, aydını ile, kol ve fikir işçisiyle, memleketin daha adaletli bir millet nizamı içinde gelişmesini isteyen her sınıftan memleketçi ve ilerici insanların kadrosu olmalıdır. Bu saflarda, hiçbir gizli tertibe iltifat etmeden, öncü ve ilerici bütün memleket çocuklarının alacakları yer ve yapacakları mücadele vardır. Bu mücadelenin konusu, Türk sosyalizmidir. (...)

“Türk sosyalizmi, sosyal bir Türk devletidir ki, bu Türk devleti, suni bir kapitalizmi besleyecek suni dış sermaye enjeksiyonları yerine, bütün dost ülkelerle sermaye ve teknik işbirliği yapar. Hem böyle bir işbirliği, bir vesayet sisteminden, iki taraf için de daha şerefli. Biz, milli kurtuluş hareketlerinde olduğu gibi, kayıtsız şartsız istiklal şiarında da, vesayet sistemi yerine müsavî şartlı işbirliği alanında da hem zenginleşmek, kalkınmak, hem de bütün bu refahı ve zenginlikleri

mutlu bir azınlığın kismeti kılmak yerine, bütün halka yaymak yolunda, bize benzer memleketlere misal olabiliriz.(...)

“Milletin bütün aktif elemanlarını ve zinde temsilcilerini, fikir ve kol işçilerini, doktrin sahibi aydınları içinde toplayacak yeni ve devrimci bir partinin Büyük Millet Meclisi’nde, usulü dairesinde er geç yer alması lazımdır. Toprağa yeniden el atmalı, bu toprağa yeniden yerleşmeliyiz. Bilhassa Orta Anadolu’da ve Doğu illerinde yer alacak büyük, modern devlet çiftlikleri ile, Türkiye’nin her tarafına dağılacak belirli sınırdaki özel çiftlikler ve sonra, hem alım, hem satım, hem tedarik, hem mücadele, hem depolama, hem kredi fonksiyonlarını kendilerinde toplayacak çiftçi kooperatifleri, kooperatif birlikleri, ihraç birlikleri, ziraatta planlı bir yerleşmenin ve gelişmenin önderi olmalıdır. Hem plan teşkilatında, hem zirai kredi banka ve teşekküllerinde, hem siyasi partilerde ve dolayısıyla parlamentoda ve hükümette temsil edilecek bu çiftçi birlikleri, bizim sosyalizminizin, ağaların, beylerin emrinde değil, çalışanların emrinde gelişecek dev organları olacaktır. Zirai teşkilatlandırma organları, Ziraat Bankası, Donatım Ofisi, Toprak Mahsulleri Ofisi ve bunların yanında yaratılacak diğer zirai organlar, Türk çiftçisini teşkilatlandıracak, zirai örgütlerin ancak vasıtaları olacaklardır. İthalatta gübreler, ziraat makineleri ve araçları, traktör ve biçerdöverler ithalatı, çiftçi birlikleri ile devlet ziraat odalarının katılacakları bir ithalat ofisi içinde devletleştirilmelidir.

“Toprakta yeniden yerleşmek, köylerin birleştirilmesi, arteziyencilik, akarsuların kanallendirilmesi, küçük sulama ve kurutmalar, köy sağlığı ve eğitimi işleri, çiftçi birliklerinin de katılacağı ayrı bir yerleşme ofisinin işi olmalı ve devletleştirilmelidir.

“Hulasa, Türk sosyalizmi, şimdiye kadar ele alınmayan bir milli inşaa ve teşkilatlanma davasıdır.

“Eğitim sahasına, sendikalar sahasına, diğer milli faaliyet sahalarına ise sırasıyla ve ileride detayları ile el atacağız. O zaman görülecektir ki Türk sosyalizmi, bir ihtilal değildir ama, hem Anayasamızın sosyal devlet anlamını kağıt üstünde bırakmayacak, hem de rahmeti Atatürk’ü kabrinde sevindirecek bir inkılâpçılıktır!”

Şevket Süreyya Aydemir, 31 Ekim 1962 tarihli Yön’de (Sayı 46) yayımlanan “Akımlar Arasında” yazısında da “Türk Sosyalizmi”nin milliyetçi, bağımsızlıkçı, halkçı, laik niteliklerini vurguladı:

“Bir başka akıma yer vermek lazım. Bu akım ancak sosyalist bir akım olabilir. Yani bir Türk sosyalizmi. Kuvayi Milliye devrinin anayasasında işaret edilen yüceltici bir milliyetçiliğe dayanan, aynı anayasanın antiemperyalist, antikapitalist ruhundan ilham alan, yeni anayasamızın başlangıç ilkelerini benimseyen ve gene aynı başlangıçtaki 27 Mayıs ruhunun dinamizmini yaşatan bir Türk sosyalizmi. Kısaca, milliyetçi, istiklâlcı, halkçı, laik, halk yararına devletçi bir sosyal devlet sosyalizmi. Bu sosyalizm, yeni Anayasamızın mihveri etrafında döner. Karma ekonomiyi, Başbakan Yardımcısı Alican’ın anladığı gibi, ‘Devlet sektörü, özel sektörün yardımcısıdır’ şeklinde anlamaz ve bu anlayışı reddeder. Devlet sektörü özel sektörün peyki değildir. Zaten anayasamızda da böyle bir ilke yoktur. Biz karma ekonomiyi, halk yararına işleyen bir devletçilikle, halk aleyhine çalışmayan bir özel teşebbüs şeklinde anlıyoruz.

“Akis dergisinin son sayısında işaret ettiği gibi, ‘Bugün Türkiye, milli, sıhhatli ve SOL’un doğum sancıları içindedir.’

“Bu sol, milliyetçi, istiklâlcı, toplumcu ve vatanperver bir inşacı akımın ifadesi ise, milletin sağduyulu her insanı ve hele her aydını onun içinde olmalıdır. İçeriden ve dışarıdan, bir takım suni enjeksiyonlarla zorla şişirilmeye, ayakta tutulmaya çalışılan müsrif ve kumarbaz bir kapitalizm, milli sıhhatimize ancak zarar verir. Yurtta sosyal çatışmaları doğurur, memleketi sınıflar kavgasına götürür. Sınıf kavgalarının sonu ise ancak ihtilaldir.

Şevket Süreyya Aydemir, Yön'ün 9 Ocak 1963 tarihli sayısında (Sayı 56) yer alan "Sosyalist Kültür Derneği'ne Sunulan Özel Muhtıra: Türk Sosyalizminin İlkeleri" yazısında da "Türk Sosyalizmi"nin ilkelerini şöyle özetledi:

"TÜRK SOSYALİZMİNİN İLKELERİ

"Türk Sosyalizmi temellerini Türk Milli Kurtuluş hareketinden alır. Türk Sosyalizminin belli başlı prensipleri şunlardır:

- 1. Antiemperyalizm: İstiklâlcilik.*
- 2. Antikapitalizm: Milli ve halkçı ekonomi.*
- 3. Karma ekonomiyi reddetmeyen, fakat parazit bir istismarcılığı reddeden ileri bir devletçilik.*
- 4. Halk için, halkla beraber halkçılık. Faydanın halk yararına kullanılışı, yani sosyal adalet.*
- 5. Mustafa Kemal'in anladığı manada bir vatan anlamı. Saldırganlığa ve istilacılığa karşı çıkış.*
- 6. Mustafa Kemal'in anladığı manada bir millet anlamı. Dil, Tarih ve Kültür işlerinde bilimsel bir milliyetçilik.*
- 7. Davette, rejimde, dış politikada ve ekonomide milli olmak vasfı.*
- 8. Demokratik düzende Sosyal Devlet anlamının işlenmesi ve organlarının yaratılması.*
- 9. Milli hayatın bütün kollarını içine alan bir plancılık.*
- 10. Emeğin ve hizmetin korunması ve teşkilatlandırılması. Güçlü ve bağımsız sendikacılık.*
- 11. Din ve devlet işlerinin kesin olarak ayrılması, laiklik.*

1963 yılında yaygın olarak okunan bir kitap da, Yön yazarları arasında yer alan Hilmi Özgen'in kitabıydı (Özgen, Hilmi, *Türk Sosyalizmi Üzerine Denemeler*, Ege Mat., Ankara, 1963). Hilmi Özgen, 15 yıl bakanlık müfettişliği, 10 yıl teftiş heyeti reisliği ve 3 yıl Yüksek Murakabe Heyeti uzmanlığı yapmış bir bürokrattı. Hilmi Özgen'in konuya ilişkin görüşleri şöyleydi:

"Kökü dışarıda olmayan, hiçbir yabancı gayeye hizmet etmeyen, devrimci gücünü ancak ve ancak yurt gerçeklerinden alan yurtsever kişilerin gerçek sosyalist olduklarına inanıyorum." (Özgen, 1963;8)

"Türk Sosyalizminin İlkeleri"

"20nci yüz yıl insanların yeni inancı olan sosyalizmin de Türkiye'deki uygulama şartı bu beş konudan ibarettir sanıyoruz: Toprak reformu, dış ticaretin millileşmesi, kredi sanayiinin millileşmesi, sigorta sanayiinin millileşmesi, büyük sanayi ve madenlerin millileşmesi." (Özgen, 1968;42)

Bu görüşler, 1962-1963 yıllarında yurt dışında yeniden oluşturulan TKP yapılanmasının Sovyetler Birliği'ne bağlılığı ve bağımlılığı çizgisinin karşısındaydı.